

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
(22/05/2013)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1. Είναι γνωστό ότι τρία είναι τα στοιχεία του Ευρωπαϊκού ρομαντισμού από τον οποίο επηρεάστηκε ο Σολωμός: το μεταφυσικό στοιχείο, η αγάπη για την πατρίδα και η εξιδανίκευση του έρωτα. Αρχικά, ως προς το μεταφυσικό στοιχείο, χαρακτηριστικό παράδειγμα του αποσπάσματος αποτελεί ο απόκοσμος ήχος. Το μεταφυσικό στοιχείο φαίνεται μέσα από την αναφορά του υπερκόσμιου ήχου, ο οποίος αποτελεί μία από τις δύο θαυμαστές εμπειρίες που βιώνει ο Κρητικός μέσα στο πέλαγος. Ο συγκεκριμένος ήχος είναι άφατος, άρρητος, ανεκδιήγητος, ωστόσο είναι γνώριμος στον Κρητικό και προσπαθεί με τρεις αποφαιτικές παρομοιώσεις να θυμηθεί από πού τον γνωρίζει. Το άκουσμά του μαγεύει τον Κρητικό και τον αποπροσανατολίζει, κάνοντάς τον να ξεχάσει το στόχο του (να φτάσει στο ακρογιάλι), και σύμφωνα με το στίχο 54 ανάγκαζε τον ήρωα να επιθυμήσει να πεθάνει για να μπορέσει η απελευθερωμένη από το σώμα ψυχή του να τον ακολουθήσει και να ενωθεί με τον τρόπο αυτό με το Σύμπαν και να φτάσει στην ηθική του αναμόρφωση και ολοκλήρωση. Ωστόσο, το αγωνιστικό του φρόνημα αίρεται κι αυτό έχει ως αποτέλεσμα, όπως προαναφέρθηκε, την απώλεια του στόχου του και το θάνατο της αρραβωνιαστικιάς. Η αγάπη για την Πατρίδα αποτυπώνεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στους στίχους 39-40 του αποσπάσματος. Σε αυτούς τους στίχους εκφράζεται η λαχτάρα των Ελλήνων για ελευθερία και η ελπίδα για οριστικό τέλος των συμφορών τους. Στον στίχο 40 η Πατρίδα καταγράφεται με κεφαλαίο γράμμα για να θεοποιηθεί από τον ποιητή. Χαρακτηρίζεται ιερή (<<θεικιά>>) και <<όλη αίματα>> για να τονιστεί η σημασία που πρέπει να έχει για τους Έλληνες το ιδανικό της Πατρίδας, αλλά και για να εξαρθούν οι θυσίες των Ελλήνων για την απελευθέρωσή της από τα τουρκικά δεσμά. Τέλος, η αγάπη του Σολωμού για την Ελλάδα διαφαίνεται και στα ρήματα που χρησιμοποιεί (<<εφώναζα>>, <<ετάραζε>>) τα οποία δηλώνουν ξεκάθαρα τη συναισθηματική φόρτιση και ένταση. Η εξιδανίκευση του έρωτα αποκαλύπτεται στους στίχους 50-51 όπου γίνεται λόγος για τη καταλυτική επίδραση που έχει ο έρωτας και ο θάνατος στη ζωή των ανθρώπων. Ο έρωτας μέσα από αυτούς τους στίχους εξιδανικεύεται, καθώς γίνεται λόγος για την επιβλητική του παρουσία στη ζωή των ανθρώπων. Ο έρωτας κάνει τον άνθρωπο να χάνει το μυαλό του, να παρασύρεται, να ενεργεί χωρίς να ενδιαφέρεται καν για τον εαυτό του, αλλά για το αντικείμενο του ερωτικού του πόθου. Επίσης μπορεί να γίνει αναφορά στους στίχους 25- 28, στους οποίους παρουσιάζεται μια κοπέλα να τραγουδά το πιο όμορφο από τα ανθρώπινα τραγούδια, το ερωτικό τραγούδι. Μάλιστα στον ήχο της φωνής της αντιδρά και η φύση, το δέντρο και το λουλούδι. Άξιο αναφοράς είναι ότι σε όλο το κείμενο και κυρίως στους τελευταίους στίχους του αποσπάσματος 5 υπάρχει η εξιδανίκευση του έρωτα, η οποία εντοπίζεται μέσα από την εναγώνια προσπάθεια του κεντρικού ήρωα, του Κρητικού να σώσει την κοπέλα του

B1. Ο αφηγητής, προσπαθώντας να προσδιορίσει τη χροιά και την ομορφιά του απόκοσμου ήχου, χρησιμοποιεί τρεις αποφαιτικές παρομοιώσεις. Στις δύο πρώτες απόπειρες ερμηνείας του ήχου υπάρχουν δύο εικόνες, έντονα ειδυλλιακού χαρακτήρα που χαρακτηρίζονται από υποβλητικότητα και επιβεβαιώνουν την κριτική του Π. Μάκριτς, σύμφωνα με την οποία ο εθνικός ποιητής επιμένει να χρησιμοποιεί εικόνες της φύσης. Στους στίχους 23-28 υπάρχει μια οπτικοακουστική εικόνα (στ. 25-28) της κοπέλας που τραγουδά τον έρωτα της μέσα στη φύση και συγκεκριμένα στη βρύση, το δέντρο, το

λουλούδι την ώρα του δειλινού. Το τραγούδι δίνεται με τρόπο παραστατικό και η χρήση του δραματικού ενεστώτα το κάνει να φαίνεται σαν να ακούγεται πραγματικά την ώρα αυτή που ο ναυαγός το περιγράφει. Η λειτουργία της εικόνας είναι για να παρουσιάσει μέσω αυτής της αποφαιτικής παρομοίωσης τον ήχο και να προσπαθήσει να προσεγγίσει την <<υφή>> του, λέγοντας όμως με τι δεν μοιάζει αυτός ο ήχος. Στους στίχους 35-38 σε μια οπτικοακουστική εικόνα ο Κρητικός βρίσκεται στο υψηλότερο σημείο της Κρήτης, στο Ψηλορείτη και στο άκουσμα του φιαμπολιού κοιτάζει γύρω του και κλαίει από την προσμονή για την απελευθέρωση της πατρίδας του.

B2. Η γοητεία του κελαηδήματος του αηδονιού αποδίδεται με σχήματα λόγου, που είναι τα ακόλουθα: η μεταφορά: σέρνει τη λαλιά του, γλυκάδα (του κελαηδήματος), έλιωσαν τ'αστέρια": αισθητοποιείται ο μαγικός ήχος που αποπνέει το κελάηδημα του αηδονιού. η υπερβολή: το τραγούδι του αηδονιού αντιβουίζει πολύ μακριά, ως πέρα στη θάλασσα και στην πεδιάδα* το χ ι α σ τ ό: Η θάλασσα πολύ μακριά, πολύ μακριά η πεδιάδα: αισθητοποιείται η έκταση στην οποία εκτείνεται ο ήχος. η προσωποποίηση: προσωποποιείται η αυγή, που ακούει το κελάηδημα του αηδονιού. Προσθέτουμε και τη χρήση του δραματικού ενεστώτα (Δεν είν', σέρνει, έχει, αντιβουίζει, ακούει, πέφτουν), που παριστάνει το κελάηδημα να ακούγεται την ώρα της αφήγησης.

Γ1. Ο Έρωτας και ο Χάρος

Ο Έρωτας και ο Χάρος είναι οι δύο νοητές μορφές οι οποίες συσχετίζονται με την αγαπημένη του Κρητικού: ο Έρωτας για την κόρη είναι αυτός που κυριεύσε την ψυχή του και ο Χάρος είναι αυτός που πήρε την αγαπημένη, <<...χάρη στη συνεργασία αυτών των δύο, που κατέληξε στο θάνατο της αγαπημένης του, μπόρεσε εκείνος να υπερβεί το Χρόνο (την άλλη δύναμη που διαφεντεύει τη ζωή στη γη [...]). Ο πάναγνος έρωτας του Κρητικού για την αρραβωνιαστικιά του είναι αυτός που του επέτρεψε να ρίξει μια ελάχιστη ματιά στην αιωνιότητα.>> (Π. Μάκριτζ).

<<Η σύζευξη του Έρωτα με το Χάρο, στοιχείο της Ορφικής και Ελευσίνειας λατρείας (εκεί Διόνυσος-Άδης είναι η διπλή όψη του ίδιου μυθικού συμβόλου), μας δίνει δυο γνωστές και ομοειδείς εκδηλώσεις του ίδιου καταλυτικού ενστικτού, που ερεθίζει μέσα στην ψυχή του Κρητικού ο "γλυκότετος ήχος".>> (Ε.Γ. Καψομένος).

Το δραματικό τέλος (στ. 57-58)

- Η φεγγαροντυμένη έχει φύγει, σταμάτησε και ο ηχός. Και ο ναυαγός στρέφει και πάλι το ενδιαφέρον στη σωτηρία της αγαπημένης του. Από το σημείο αυτό ως τη στιγμή κατά την οποία φτάνει στη στεριά (Και τέλος φθάνω στο γιαλό) παρατηρείται αφηγηματικό κενό: δε μας πληροφορεί ο αφηγητής τι ακριβώς συνέβη σ' αυτό το χρονικό διάστημα, προφανώς επειδή δεν υπάρχει τίποτε σημαντικό και ενδιαφέρον υποθέτουμε ότι κολυμπούσε με κόπο μεταφέροντας την αγαπημένη του. Ο ναυαγός λοιπόν φτάνει στη στεριά, όπου αποθέτει την κόρη και μάλιστα με χαρά, επειδή κατάφερε να την πάει στο ασφαλές μέρος σώα (η σκηνή παρουσιάζεται παραστατικά με τους δραματικούς ενεστώτες φθάνω -απιθώνω). Είναι χαρακτηριστικό ότι ο αφηγητής δίνει σημασία στη σωτηρία της αγαπημένης του και όχι στη δική του" αυτό φαίνεται από τη σύνταξη του ρήματος <<φθάνω>>, που χρησιμοποιείται ως μεταβατικό: ενώ περιμένουμε να ακούσουμε απλώς φθάνω στο γιαλό, η διατύπωση είναι διαφορετική: φθάνω στο γιαλό την αρραβωνιασμένη. Όμως ύστερα από τη χαρά, στο δεύτερο ημιστίχιο του τελευταίου στίχου, με μιαν έντονη αντίθεση (χαρά - πεθαμένη- ο και εδώ είναι αντιθετικός) έρχεται αιφνιδιαστικά η ανατροπή: η αγαπημένη ήταν νεκρή (είχε πνιγεί) και επομένως πήγε στα χαμένα όλη η προσπάθεια για τη σωτηρία της. Έτσι, ύστερα από το ξεκλήρισμα όλων των μελών της οικογένειας του Κρητικού (απόσπασμα 4 [21.], στ. 31-34), τώρα αυτός έχασε και την αγαπημένη του και έχει μείνει παντέρημος στον κόσμο, χωρίς οικογένεια, χωρίς

αγαπημένα πρόσωπα, χωρίς πατρίδα.

- Η αφήγηση τελειώνει απότομα μαζί με το ποίημα, με λιτότητα και κυρίως χωρίς θρήνους για το θάνατο της κόρης, αφού ο αφηγητής μάς έχει ήδη γνωρίσει ότι η αγαπημένη του βρίσκεται στον Παράδεισο, όπου θα σμιξουν, για να ζήσουν μαζί στην αιωνιότητα. Επομένως είναι περιττά τα περισσότερα λόγια.

Ο Π. Μάκριτς κάνει τις ακόλουθες εύστοχες και διεισδυτικές παρατηρήσεις για τους δύο τελευταίους στίχους του ποιήματος: <<Στα ελληνικά μοιρολόγια (κι εννοείται στα ελληνικά έθιμα της κήδευσης) όποιοι πεθαίνουν ανύπαντροι θεωρούνται αρραβωνιασμένοι με το Χάρο. Έχει διατυπωθεί ήδη η υπόθεση ότι η κόρη στον Κρητικό αρραβωνιάστηκε το Χάρο, κι αυτή η ιδέα ενισχύεται από τη διαδοχή των λέξεων-κλειδιών στην τελευταία στροφή του ποιήματος: αρραβωνιασμένη-χαρά-πεθαμένη. Εφόσον η λέξη χαρά συχνά χρησιμοποιείται στην παραδοσιακή καθομιλούμενη των Ελλήνων, και στα δημοτικά τραγούδια, με τη σημασία "γάμος", μπορούμε να δούμε εδώ μια πρόοδο από τη μνηστεία στην παντρεία, κι ευθύς-μετά στο θάνατο. Η ομοιότητα μεταξύ των λέξεων χαρά και Χάρος έδωσε συχνά την ευκαιρία πικρών λογοπαιγνίων σε δημόδη ελληνικά άσματα.>>

Η κυκλική σύνδεση με την αρχή του ποιήματος

Το ποίημα αρχίζει με το <<ακρογιάλι>>, που βρισκόταν ακόμη μακριά (πρώτος στίχος: Εκοίταα, κι ήτανε μακριά ακόμη τ' ακρογιάλι). Αλλά και στο τέλος γίνεται λόγος πάλι για το ακρογιάλι (προτελευταίος στίχος: Και τέλος φθάνω στο γιαλό...). Έτσι, η αφήγηση που ανοίγει με το ακρογιάλι κλείνει πάλι με αυτό (κύκλος). <<Η πρώτη λέξη (Εκοίταα) σημαδεύει το απόμακρο κι ανέφικτο ακρογιάλι στο βάθος του ορίζοντα. Το ίδιο όμως σημάδι (ο γιαλός) βρίσκεται και στη σφραγίδα του ποιήματος. Αυτός ο κύκλος που δημιουργείται με την ίδια λέξη στην αρχή και στο τέλος της σύνθεσης είναι, πιστεύω, μία από τις πολλές ενδείξεις ότι το ποίημα δεν είναι απόσπασμα, αλλά σύνολος λόγος με κοινό ορόσημο στην αφετηρία και στην κατάληξη του.>> (Δ.Ν. Μαρωνίτης).

Δ1.

Ομοιότητες:

Κοινή ονειρική κατάσταση των δύο πρωταγωνιστών οι οποίοι δεν κινούνται σε ρεαλιστικό επίπεδο. Και στα δύο έργα εμφανίζεται ένας μελωδικός ήχος, μια απόκοσμη μελωδία, η οποία σταδιακά εντείνεται και κυριαρχεί σε όλη την πλάση. Η μελωδία διαχέεται στη φύση και έχει άμεσο αντίκτυπο στον ψυχισμό και στον εσωτερικό κόσμο των πρωταγωνιστών μας οι οποίοι δείχνουν να παραλύουν και να ακολουθούν τυφλά παρασυρμένη από την ομορφιά της. Επιπλέον, ο ήχος μοιάζει να είναι απόκοσμος, ενώ και στις δύο περιπτώσεις διακόπεται απότομα και επαναφέρει τους πρωταγωνιστές στην πραγματικότητα.

Διαφορές

Στον Σολωμό ο ήρωας κινείται στη σφαίρα του ονείρου και της έκστασης, παλεύοντας με τα στοιχεία της φύσης για τη σωτηρία της αρραβωνιαστικιάς του ενώ η Ρηνούλα στο όνειρο της κινείται σε ένα μεγάλο δάσος.

Η πηγή του ήχου είναι διαφορετική σε κάθε περίπτωση, καθώς στον Σολωμό προέρχεται από τη φύση και έχει εξωκοσμικά χαρακτηριστικά (δεν έχει ηχώ, είναι ακαθόριστος και απροσδιόριστος), ενώ στον Λαπαθιώτη πρόκειται για φωνές οικείων προσώπων της πρωταγωνίστριας που την επηρεάζουν.

Στον Κρητικό το τέλος του ήχου σηματοδοτεί και το τέλος της ζωής της κορασιάς, ενώ στη νουβέλα του Λαπαθιώτη η ηρωίδα απλώς ξυπνάει από τον ύπνο της απότομα, ασφαλής.